

Biblio de Kralice

Oldřich Arnošt Fischer

teksto aperigita en la gazeto Dia regno, 2018. n-ro 3

skanaĵo de la presita artikolo estos aldonita pli poste

En la 16-a jarcento kaj komenco de la 17-a jarcento Bohemio kaj Moravio longtempe ne suferis de milito. Danke al la regento kaj poste la reĝo Georgo el Poděbrady kaj Kunštát (1420-1471), kiu estis modera utrakvisto, la sekvoj de husanaj militoj (1420-1434) estis eliminataj kaj ambaŭ landoj ekonomie prosperis precipe dum longtempaj regadoj de Ladislao la 2-a Jagela, Ferdinando la 1-a Habsburga kaj Maksmiliano la 2-a Habsburga.

Sed pli signifa ol bona ekonomia situacio estis religia toleremo. Danke al bona religia toleremo de la reĝoj Georgo el Poděbrady en mia lando povis kunekzisti malnovaj utrakvistoj, novaj utrakvistoj katolikoj, evangelikoj, Moravia Kunfrataro, luteranoj, kalvinoj kaj kelkaj aliaj eklezioj kaj sektoj (ekz. nikolajanoj, anabaptistoj, habrovanoj). Rilatoj inter la eklezioj ne estis idiliaj, sed ĉiuj povis ekzisti kaj evolui.

En tempo de renesanco niaj landoj renovigis siajn kontaktojn kun aliaj landoj kaj kulturo povis evolui. En mezepoko neniam antaŭe kaj neniam poste ĉeĥa lingvo sonis tiel bele estante riĉa kaj ornamita kiel en la 16-a jarcento.

En Bohemio kaŝitaj presejoj de Moravia Kunfrataro ekzistis en Litomyšl (1503) kaj Mladá Boleslav (1518).

En sudmoravia urbo Ivančice (ĉirkaŭ 30 km sudokcidente de Brno) Altlernejo de Moravia Kunfrataro, kies la plej fama rektoro estis germana pedagogo, filologo, fizikisto kaj historiisto Esrom Rüdinger (1523-1591) sukcese funkciis. La altlernejo havis tiel bonan nivelon, ke tie kune kun junaj nekatolikoj studis ankaŭ filoj el katolikaj nobelaj familioj. Fama elstarulo de Moravia Kunfrataro estis la episkopo Jan Blahoslav (1523-1571).

Krome oficiala altlernejo en Ivančice 16 jarojn ekzistis kaŝita presejo de Moravia Kunfrataro. Kelkaj sciencistoj opinias, ke la presejo estis en la urbon translokigita el Szamotuły, kie jam en la jaro 1561 estis eldonita en ĉeĥa lingvo belega kantaro de Jan Blahoslav „Kantoj por laŭdoj de la Dio“ („Písňe chval božských“), tiel nomata Kantaro de Szamotuły (Šamotulský kancionál). Inter fratoj estis edukitaj homoj, kiuj sciis ne nur grekan kaj latinan lingvojn, sed eĉ hebrean kaj aramean lingvojn. Ili kapablis traduki bibliajn tekstojn uzante ne nur latinan Vulgaton kaj grekan Septuaginton, klasikajn tradukoj de la Sankta Biblio, sed ankaŭ originajn hebreajn kaj arameajn tekstojn. Tial en kaŝita moravia presejo El Ĝardena Insulo (Ex insula hortensis) estis kreitaj kvalitaj kaj valoraj tradukoj de bibliaj tekstoj. Jan Blahoslav ĉeĥigis Novan Testamenton. Lia traduko estis presita en kaŝita presejo en Ivančice en la jaro 1564. Post morto de Blahoslav liaj kunlaborantoj ĉeĥigis Malnovan Testamenton (1577).

La 30-an de junio 1577 Rudolfo la 2-a Habsburga eldonis sian mandaton „kontraŭ religiaj novaĵoj en Moravio“. Tial moraviaj fratoj en printempo de la jaro 1578 la presejon kaŝe translokigis en pli sekuran lokon – en la vilaĝon Kralice super Oslava. Ekde la jaro 1349 jam estas menciita fortikaĵo de Kralice. La nobelo Henriko Kralický el Kralice (†1576)

konstruigis ĉe la gotika fortikaĵo renesancan palaceton, kiun poste vendis al sia nevo Johano la Pli Aĝa el Žerotín (†1583). Tial en la fortikaĵon de Kralice en printempo de la jaro 1578 povis esti kaŝe translokigita la presejo de Moravia Kunfrataro el Ivančice. La presejo estis kaŝita malantaŭ librobindejo. En la fortikaĵo troviĝis ankaŭ scienca biblioteko kun vortaroj de diversaj lingvoj. Dum 42 jaroj (1578-1620) el la presejo estis eldonitaj 76 titoloj de libroj.

Metiistoj de la presejo suferadis de ĥronika venenigo de pezaj metaloj (stano, plumbo, stibio) el kies aloj estis elfanditaj metalaj literoj. Tial ili ne vivis longtempe.

La biblio de Kralice estis presita en presejo de Moravia Kunfrataro en Kralice sur Oslava en la jaroj 1579-1593. La sesa volumo de tiu sesvoluma Biblio estis traduko de Nova Testamento. Ĝi estis preta jam en la jaro 1593, sed eldonita nur en la jaro 1594. Por uzado en ordinara praktiko estis eldonitaj unuvolumaj Biblioj en la jaroj 1596 kaj 1613.

Decembre en la jaro 1620 rezidejo de la presejo en fortikaĵo de kralice sur Oslava estis atakita de rajda taĉmento de marŝalo Buqoy [bukvoj], unu el militestroj de Katolika Ligo. La soldatoj (inter kiuj estis multe da analfabetoj), anstataŭ mono kaj oro trovis nur metalajn literojn. Ili koleriĝis kaj plimulton da literoj elĵetis el fenestroj de la dua etaĝo en fosaĵon, kie jam estis multe da neĝo. Tial multe da literoj restis en tero, sed dum la jarcentoj ne rustiĝis, ĉar la stano, plumbo kaj stibio neniam rustiĝas.

Post atako de soldatoj la kunfrataranoj translokigis riparitan presilon en kastelon de Karolo la Pli Aĝa el Žerotín (1564-1636) en Náměšť nad Oslavou.

Post eldono de la dokumento Restituta Landordo (kiu ekvalidis en la jaro 1627 en Bohemio kaj en la jaro 1628 en Moravio kaj Silezio) nekatolikoj devis foriri. Episkopo Jiří Erastus kaŝe alportis la presilon en Vroclavon, kie trovis sian azilon Karolo la Pli Aĝa el Žerotín, kaj post unu jaro ĝin ricevis azilanto Jan Ámos Komenský (1592-1970), kiu rezidis en pola urbo Leszno [leŝno]. Komenský uzadis la presilon en Leszno ĝis la jaro 1656, kiam ĝi estis neniigita per fajro dum revolto de polaj katolikoj.

En ekzilo Biblio de Kralice estis eldonita en Halle an der Saale (1722, 1745, 1766) kaj Bratislava (1787, 1808). En la jaro 1863 ĝi estis eldonita en Bohemio (Prago).

En fino de la 19-a jarcento ĉeĥa pastoro, verkisto kaj bibliisto Jan Karafiát (1846-1929) preparis korektitajn eldonojn de la Biblio de Kralice kaj ankaŭ en la jaro 1915 li preparis unu eldonon.

Ekde la 16-a ĝis la 19-a jarcento la ĉeĥa lingvo de la Biblio de Kralice estis uzata en Slovakio kiel liturgia lingvo de slovakaj evangelikoj. Tiel La Biblio de Kralice helpis al slovakoj, kiuj kreis sian literaturan slovakon lingvon.

Kaj kia estis sorto de la literoj en tero? Kiam moravia historiistino Vlasta Fialová (1896-1972) arĥeologe esploris Fortikaĵon de Kralice, ŝi kaj ŝiaj kunlaborantoj, precipe lernantoj de loka baza lernejo, en tero trovis pli ol 4000 metalaj literoj. Tio estis eŭropa unikaĵo! Multe da ekzempleroj de diversaj Biblioj ekzistas en muzeoj, sed metalaj literoj, kiuj estis uzataj por presado de la Biblio, estas raraj. Tial en la jaroj 1967-1969 laŭ projekto de profesoro Bohuslav Fuchs en Kralice nad Oslavou estis konstruita Muzeo de Biblio de Kralice, (www.mzm.cz/pamatnik-bible-kralicke), kiu atendas vian viziton.